

מזל טוב, יש לך עליונות אווירית. אז מה עכשיו? ביקורת ספר

לייזר ברמן¹

Airpower Applied: U.S., NATO, and Israeli Combat Experience

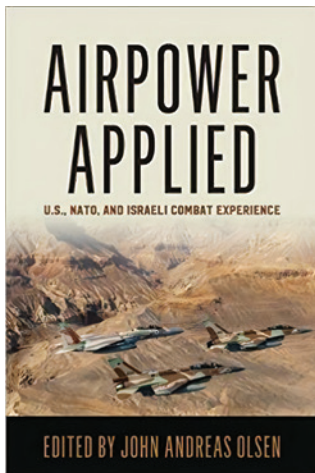
.John Andreas Olsen (ed)

(Annapolis: Naval Institute Press, 2017)

(יישום הכוח האווירי: ארה"ב, נאט"ו, והניסיון המבצעי הישראלי)

"שליטה באוויה משמעותה לנצח"² (ג'וליו דואה)

מבוא

חויית הלחימה ביבשה נחשבה תמיד כאחת מהחוויות הקשות ביותר שחווה בן אדם. מימי קדם, חיפשו הצדדים שנלחמו זה בזה להימנע ממראות האיברים הכרותים והגופות המחוררות, שהיו חלק בלתי נפרד מקרבות היבשה. קרבות יחיד בין גיבורים ניסו למזער אבדות בעבור הצדדים הנלחמים. מפקדים קדם-מודרניים היו יכולים להשתמש בכלי המשא ומתן והתחבולה כדרך להשיג ניצחון ולהימנע ממרחץ דמים. אם לחימה הייתה בלתי נמנעת, חיפשו המפקדים את הקרב המכריע שיקבע את תוצאות המלחמה בתוך שעות בודדות.

לאחר המהפכה התעשייתית, עם התפתחות היכולת להקים צבאות ענק לניהול מלחמה

טוטאלית, נעלמו הקרבות המכריעים משדה הקרב. את מקומם החליפה סדרת

¹ לייזר ברמן הינו חוקר במרכז דדו.

המאמר תורגם לעברית על ידי מר צבי פרייזלר.

² Giulio Douhet, "Command of the Air", in *Command of the Air* (Washington: Office of Air Force History, 1983), p. 25.

התנגשויות טקטיות אכזריות שבהן ביקשו הצדדים להתיש זה את זה עד לכניעה.³ לחימה זו הגיעה לשיאה המפלצתי בתעלות מלחמת העולם הראשונה. בעקבות המלחמה, הסתכלו מנהיגים לעבר הכוח האווירי כתחליף לחימה יבשתית. בשנת 1921 פרסם ג'וליו דואה את ספרו פורץ הדרך, שבו טען כי בעזרת הכוח האווירי ניתן יהיה להשמיד מרכזי כובד אזרחיים חיוניים ולנצח ובכך להפוך את הכוח היבשתי ללא רלוונטי. במאה השנים שחלפו מאז פורסם ספרו של דואה המשיכו כוחות היבשה למלא תפקיד מרכזי במלחמה, אבל התפתחותו של הכוח האווירי בצבאות המערב והעלייה בחשיבותו שינו את צביון המלחמה. מדינות שהשיגו עליונות בממד זה נהנות מיתרונות מובהקים בשדה הקרב. ישראל וארה"ב זכו להצלחה כבירה בהשגת עליונות אווירית; מאז 1953 לא נהרגו כוחות קרקעיים אמריקאיים בהתקפה אווירית של האויב ומטוס אויב מעולם לא הצליח להתקרב לכוחות אמריקאיים באופן שאפשר להפעיל נגדו טיל קרקע-אוויר.⁴ זאת ועוד, לאורך עשורים רבים התבססה הדוקטרינה של צבא ארה"ב על הנחת עבודה של עליונות אווירית. גם ישראל יצרה לעצמה עליונות מול חילות אוויר ערביים, ומאז הניצחון המוחץ שלה מול חיל האוויר הסורי ב-1982, ישראל נהנית משליטה מוחלטת בשמיים.

ברור אם כן, שעליונות אווירית חשובה, אבל למה בדיוק? האם היא מסוגלת בעצמה להשיג ניצחון? מה היא מאפשרת? ומה היחס בינה לבין צורות אחרות של הכוח הצבאי ובעיקר הכוח היבשתי?

הספר **יישום הכוח האווירי: ארה"ב, נאט"ו, והניסיון המבצעי הישראלי**, בעריכתו של ג'ון אנדרס אולסון,⁵ מנסה להבהיר הן את הפוטנציאל והן את מגבלות הכוח האווירי. לא סתם כוח אווירי, אלא כוח אווירי במדינות בעלות הישגים מרשימים באוויר, בעלות תעשייה אווירית בריאה, העושות שימוש בספקטרום המלא של כוח אוויר אזרחי וצבאי וישלהן אף חזון לפיתוחו - מה שמכונה בספר Aerospace Nations. הספר מפרט את השימוש בכוח אווירי בארה"ב, בנאט"ו ובישראל. מעבר לכך שכל פרק יכול לעמוד בפני עצמו, הספר מתקשה לייצר שלם קוהרנטי מעבר לסקירת שימוש בכוח אווירי בארה"ב ובישראל.

חילות האוויר במערב ממלחמת העולם השנייה ועד היום

הפרק הראשון של הספר הינו "ארה"ב כאומת התעופה הצבאית: מפרל הרבור ועד לסופה במדבר", מאת היסטוריון חיל האוויר האמריקאי לשעבר ריצ'ארד פ' הליון. הפרק עוקב אחר התפתחות הכוח האווירי האמריקאי מ'קיטי הוק' (1903) ועד ל'סופה במדבר' - "מלחמת החלל-אוויר הראשונה". הפרק סוקר את מלחמת

³ COL Phillip S. Mellinger, *10 Propositions Regarding Air Power* (Air Force History and Museums Program, 1995), p. 9.

⁴ Ibid., p. 4.

⁵ John Andreas Olsen (ed.), *Airpower Applied: U.S., NATO, and Israeli Combat Experience*, (Annapolis: Naval Institute Press, 2017).

העולם השנייה (1939-1945), המצור על ברלין והרכבת האווירית (1948-1949), מלחמת קוריאה (1950-1953), מלחמת וייטנאם (1960-1975), מבצע 'אלדורדו קניון' (1986), מבצע 'מטרה ראויה' (1989) ומבצעי 'סופה במדבר' ו'מגן המדבר' (1990-1991).

מלחמת העולם השנייה הייתה המלחמה הראשונה שבה אי אפשר היה לבצע מבצע יבשתי או ימי מבלי להתייחס לממד אווירי בהגנה או בהתקפה. מלחמה זו הוכיחה גם את התבונה בגישה הבריטית שדגלה בהקמת חיל אוויר עצמאי, בעל משאבים ויכולת ארגונית להתמקד בפיתוח מטוסים מתקדמים ו"טכנולוגיות משנות משחק", כגון הרדאר בזמנו. גישה זו הוכיחה את חשיבותם של מחקר ושל פיתוח בסיסי ומקיף, של תהליכי ייצור ופיתוח דוקטרינות, שהעדרם בקרב חילות אוויר מתקדמים, כמו צרפת, יפן וגרמניה - הוביל לכישלונם.

השימוש בכוח אווירי בווייטנאם מעיד במיוחד על חשיבותה של מנהיגות פוליטית בעלת תפיסה בהירה וחד-משמעית בנוגע למה נחשב ניצחון. כמו-כן, הוא מעיד על הנזק שנגרם מהתערבות פוליטית בהחלטות צבאיות, כמו בחירת מטרתו. מבצע 'רעם מתגלגל' ב-1965, תוכנן כמבצע אווירי מוגבל, במטרה להביא את צפון וייטנאם לשולחן המשא ומתן והפך לדוגמה בולטת לכישלון מסיבות אלו. מתוך חמש מטרותיו, שלוש מטרות היו פסיכולוגיות; להשפיע על כוח הרצון של המנהיגות הצפון-וייטנאמית, לאלץ את הצפון להפסיק מתוקפנותו ולשפר את המורל של הדרום. מטרות נוספות היו לייצר קלפי מיקוח ולהוריד את היקף המסתננים לדרום. מעבר למטרות א-מורפיות אלה, המבצע היה חסר מבנה ברור של פיקוד ושליטה. העדר דוקטרינה משותפת ומעודכנת למבצעי האוויר, מנעה מאמץ אחוד. נוסף על כך, ההתערבות הבלתי פוסקת של המנהיגות הפוליטית בווייטנאם בהחלטות טקטיות, ובמיוחד אותן פגישות ידועות של ארוחות הצוהריים בימי ג', שבהן הכינו רשימות מטרות - רק החמירה מצב זה. אין פלא אם כן, כי מבצע 'רעם מתגלגל' נכשל בהשגת מטרותיו המוצהרות ועלה לארה"ב באובדן של מאות מטוסים.

ולמרות זאת, במלחמת וייטנאם הוכיח את עצמו חיל האוויר האמריקאי בדרכים רבות. ארה"ב הגבירה את פיתוח מערכות הנשק המדויק, שהפך ליעיל מאוד נגד מטרות, כגון גשרים, תחנות כוח ויחידות משוריינות. כך למשל, הצליח חיל האוויר האמריקאי ב-'מבצע ליינבקר 1' ב-1972 לעצור את הפלישה המאסיבית של צפון-וייטנאם, ע"י השמדת קווי תקשורת, שיירות אספקה ואת הכוחות עצמם.

עד כה היה מבצע 'סופה במדבר' תצוגת שיא של כוח אווירי מערבי, במיוחד בשל תקיפותיו המדויקות. למרבה הצער, הצלחה זו גם יצרה את הרושם המוטעה, כי מעתה ניתן לנהל "מלחמות נקיות" תוך נזקים מזעריים לאוכלוסייה האזרחית. במבצע הוצגה ההתקדמות הטכנולוגית העצומה שהובילה ארה"ב מאז וייטנאם, תוצר של השקעות משמעותיות בטכנולוגיות GPS, תקשורת, חימוש מונחה וסנסורים. הליון מדגיש במיוחד את העובדה שעד למלחמת וייטנאם לא השקיעה ארה"ב

בפיתוח התעשייה האווירית שלה ולמעשה פיגרה בפיתוחי מכ"מים, מנועי סילון, מטוסי סילון, רקטות ארטילריות, טילים בליסטיים וחלליות מאוישות. ממלחמת וייטנאם הפכה ארה"ב את תעשיית האוויר והחלל שלה למובילה הבלתי מעורערת בחידושים ובהמצאות. עם זאת, כיום סוגרים יריביה של ארה"ב את הפער בקצב מהיר. על-מנת לשמור על יתרונה יהיה עליה להמשיך ולהכיר בחשיבות ההשקעות והפיתוח הטכנולוגי.

הפרק השני של הספר הינו "יישום הכוח האווירי ע"י ארה"ב ונאט"ו: ממבצע 'טיסת דני' ועד למבצע 'נחישות טבועה'", מאת בנג'מין לאמבת'. כותב הפרק חקר את מבצע 'מנוע טיסה' (Deny Flight 1993), את מבצע 'כוח מכוון' (1995), את מבצע 'שועל המדבר' (1998), את מבצע 'כוח מאוחד' (1999), את מבצע 'חירות מתמשכת' (2001), את מבצע 'חופש לעיראק' (2003), את מבצע 'מגן מאוחד' (2011) ואת מבצע 'נחישות טבועה' (2014-2016). השימוש הטקטי בכוח אווירי בתקופה זו הגיע לגבהים חדשים (במלוא מובן המילה). המבצעים נוהלו על רקע עליונות אווירית אמריקאית כמעט מוחלטת בעוד שהאפקטים האסטרטגיים של שימוש בכוח אווירי היו מסויגים יותר.

מבצע 'מנוע טיסה' ב-1993, המבצע האווירי הראשון של נאט"ו, הגיע לאחר מלחמת המפרץ הראשונה, שהיוותה שיא בהפגנת עוצמה אווירית. המבצע נועד למנוע את המשך הטיסות מעל בוסניה ולתמוך בכוחות האו"ם. אולם במהרה התברר כי המבצע, כמו מבצעים אוויריים אחרים שקדמו לו, לא נעשה בלב שלם וללא מטרה פוליטית מוגדרת ובת-השגה. בשל מגבלות האו"ם, פעילות מטוסי נאט"ו לא הייתה יכולה באמת להשפיע על מהלכי הסרבים והבוסנים. במהלך המבצע, שארך כשנתיים, התרחשו רק ארבעה מבצעי סיוע אווירי לכוחות קרקע, מתוך יותר ממאה בקשות, וסך הכול בוצעו רק חמש התקפות אווירי מדויקות.⁶ המבצע, לפי לאמבת', "מזכיר את כל הבחירות האסטרטגיות הגרועות שעשתה ממשלת ארה"ב בתקופת ההרפתקה היקרה והארוכה שלה בווייטנאם."

הצעד הבא של נאט"ו לתמיכה בכוחות שמירת השלום של האו"ם במלחמת האזרחים ביוגוסלביה היה מבצע 'כוח מכוון', נגד מטרות של הכוחות הסרביים והבוסניים. דרישות האו"ם לדיוק מוחלט בהפצצות ולפגיעה מזערית באזרחים הובילו למצב שבו כל גיחה הייתה חייבת להיבדק אישית ע"י המפקד האווירי של המערכה כולה. בתנאים מגבילים אלה הצליח המבצע להשיג יעדים ספציפיים ולמנוע הסלמה נוספת.

מבצע 'שועל המדבר', ארבעה ימים של הפצצות אוויריות נגד משטרו של סדאם חוסיין ב-1998, אשר נוהל ע"י פיקוד המרכז האמריקאי (CENTCOM), היה לכל הדעות הצלחה טקטית, ללא אבדות של מטוסים אמריקאיים או נזק אזרחי. עם

⁶ John Andreas Olsen (ed.), *Airpower Applied: U.S., NATO, and Israeli Combat Experience*, (Annapolis: Naval Institute Press, 2017), p. 127.

זאת, עדיין לא ברור מה אמור היה מבצע צבאי מוצלח זה להשיג? המילה שחזרה והושמעה תדיר ע"י הממשל האמריקאי הייתה "DEGRADE" שמשמעה פירוק או הקטנה של המערך הצבאי ושל יכולות הנשק להשמדה המונית שהיו בידי עיראק, אולם המושג מעורפל ולא ניתן למדידה. לטענת האנליסט קנת' פולק, המבצע היה "מנותק מכל דרישה אכיפתית על סדאם".⁷

מבצע 'כוח מאוחד' ב-1999 החל בציפייה לעצור את הזוועות הסרביות בקוסובו, בעוד העמדה הרשמית של ממשל קלינטון התנגדה לפעולה יבשתית. עד מהרה התברר שסלובודן מילוסביץ' לא עומד לשנות את דרכיו, בידעו שפלישה צבאית אינה בתוכניתו ושכוחותיו יוכלו בקלות להסתתר מהתקיפות האוויריות. ההפצצות האוויריות גברו ומטרות חדשות, כגון מרכזי תקשורת, בתי זיקוק וגשרים, התווספו לרשימה. רק כעבור 78 ימי הפצצות הסכים מילוסביץ' לכניסתו של כוח שמירת שלום, אך תפקידו של הכוח האווירי בהשגת תוצאה רצויה זו עדיין נתון בספק. האם הסרבים הסכימו לשביתת הנשק לאחר שכבר השיגו את מטרותם? האם היה זה האיום של נאט"ו או של צבא השחרור של קוסובו בפעולה קרקעית שהוביל לכניעת מילוסביץ'? המפקדים האמריקאים לא התביישו להשמיע את דברי הביקורת שלהם בנושא. אדמירל לייטון סמית' ג'וניור, מפקד נאט"ו במהלך מבצע 'כוח מכוון' אמר: "כנראה שזו הדרך הגרועה ביותר בהיסטוריה שבה עשינו שימוש בכוחנו הצבאי." במלחמות בעיראק ובאפגניסטן השיגו הכוחות האוויריים של ארה"ב ושל נאט"ו יכולת פעולה רב-זרועית וקצבים מהירים חסרי תקדים. אבל נראה שהמעצמות המערביות לא הצליחו ללמוד ולהסיק את המסקנות הנכונות מעימותים אלה. המבצעים 'שחר האודיסאה' ו'מגן מאוחד' של הכוחות הבין-לאומיים בלוב, הובילו להפלתו של מועמר קדאפי, בעזרת מערכה אווירית יעילה מאוד. אבל בדומה למערכות בעיראק ובאפגניסטן, החלה בעקבות זאת מלחמת אזרחים שהובילה לאי-סדר כאוטי ואשר אפשרה לארגוני הטרור להשתלט על שטחים שמהם יכלו לארגן ולשגר התקפות. ללא השימוש בכוחות יבשה, נותרו לנאט"ו אמצעים מזעריים בלבד לנסות ולכוון את המציאות בלוב בתקופה שלאחר קדאפי.

המערכה האווירית שניהלה ארה"ב נגד המדינה האסלאמית הייתה גרועה אף יותר. לאמבת' מגדיר אותה כ"מבצע שנמדד ונבלם בהגזמה", וכן "העדר מנהיגות ברורה ומחסור בנחישות ורצינות".⁸ כמו ב-1998 אומצה המילה DEGRAD ע"י ממשל אובמה כמטרה ופורשה ע"י רבים כ"רצון של הממשל בתגובה מינימאלית אל מול התפשטות דאע"ש". לאמבת' טען שהמערכה הייתה "חיפוש חסר תכלית", ללא מטרות מוגדרות או כיוון אסטרטגי. המעורבות הפוליטית בקביעת המטרות נגד דאע"ש פגעה ביכולות התקיפה המדויקת (מבוססת מודיעין-מעקב-סיוור) והמגבלות היו "ללא ספק האובססיביות ביותר מכל מערכה אווירית שהובילה

⁷ Olsen, *ibid.*, p. 142.

⁸ *Ibid.*, p.181.

קואליציה אמריקאית בעבר".⁹ רק לאחר כניסתו של ממשל חדש בארה"ב, ולאחר פרסום מחקר זה, התאפשר לצבא האמריקאי לנהל מערכה אווירית התקפית יותר, שבשילוב עם פלישה קרקעית בניהול צבא עיראק, עם מיליציות שיעיות ועם כוחות כורדים, הובילה לנפילת החליפות האסלאמית של דאע"ש בעיראק.

הפרק השלישי בספר הינו "כוח אווירי לדוגמה: חיל האוויר הישראלי במלחמות ישראל ומדינות ערב במאה ה-20", מאת אלן סטפנס, אשר סקר את חיל האוויר הישראלי מ-1948 ועד 1982. סטפנס טוען, כי העליונות הישראלית על יריביה הערבים נובעת מהנוסחה של חיל האוויר המלכותי הבריטי וממפקדה יו טרנצ'ארד: עילית של הדרכה ואימון טייסים, מחקר ופיתוח עצמאים ומקוריים, מערך טכני תחזוקתי מיומן, כלכלה לאומית חזקה ומערכת חינוך איכותית.

הפרק מעלה כמה נקודות חשובות: כאשר הבינו אויביה של ישראל, כי לא יוכלו להתמודד עוד עם חיל האוויר הישראלי, החליטו לפנות למענה האסימטרי, שכלל הסתתרות בקרב אוכלוסייה אזרחית, בניית ארסנל טילים ורקטות, שימוש בתווך תת-קרקעי ובטרור בין-לאומי. במלחמת יום הכיפורים הוכח כי גם כוח אווירי בעל עליונות אווירית יתקשה לשמר שליטה בשמיים אל מול הגנה אווירית על בסיסים יבשתיים ושעוצבות משוריינות יכולות להחזיר שליטה זו.

הפרק אינו מחדש הרבה לפרקטיקנים הישראלים. זאת ועוד, התעקשותו של המחבר לחזור ולהאשים את ישראל בטיהור אתני של הפלסטינים, האשמות שאין להן קשר לכוח האווירי, בולטת במיוחד ומסיחה את הדעת מדיון מעמיק בכוח האווירי.

הפרק הרביעי בספר הינו "חיל האוויר הישראלי והעימות האסימטרי -2014-1982", מאת רפאל רודניק ואפרים סגולי (שניהם חוקרי מרכז דדו לשעבר). פרק זה הוא בעל חשיבות עקרונית, מאחר והוא מתרכז בדילמות של חיל האוויר הישראלי לנוכח הצורך להסתגל למלחמות ועימותים אסימטריים אחרי שהפך לגורם הדומיננטי במלחמות ישראל-ערב בעבר.

חלק מהסתמינים המשפיעים על הפעלת הכוח האווירי האמריקאי דווקא כשהוא נהנה מעליונות, עולות גם במקרה הישראלי. כבר ב-1993, במבצע 'דין וחשבון', אנו עדים לרתיעה ישראלית מפלישה קרקעית, שהפכה לגורם מכריע בתכנון המערכה. הצפי לנזק אגבי מינימלי והמעורבות הפוליטית הפרטנית בהחלטות טקטיות הובילו גם הפעם לסיבוב משימות התקיפה.

המחברים טוענים בביורו, כי מפקדי חיל האוויר - איתן בן אליהו, דן חלוץ ואמיר אשל - האמינו וטענו בגלוי, כי גיחות אוויר אסטרטגיות יכולות וצריכות להחליף את התמרון היבשתי. חיל האוויר האמין שהוא מסוגל להיות החיל שמוביל את המבצעים נגד הטרור, שאותם ניהלה ישראל מאז שנת 2000. לנוכח השינוי באופי המלחמות שעיימם התמודדה ישראל, הציג חיל האוויר גמישות מבצעית

⁹ Ibid, p.189.

ואינטלקטואלית מרשימה, עד כדי פיתוח תפיסת "אחיזה בשטח" בעזרת חיישנים, שאפשרה פיקוח מתמיד על שדה הקרב.

מדהים לראות כיצד אותן בעיות חוזרות וצפות במהלך התקופה שבה עוסק הפרק. כך למשל, המתח המתמיד בין פיקוד הצפון לחיל האוויר, שמגיע לשיאו לאחר המבצעים בלבנון ב-1993 וב-1996 (מבצעים 'דין וחשבון' ו'ענבי זעם'). בעוד פיקוד הצפון טען כי תוצאות המבצעים העניקו וחיזקו את ההכרה בחזבאללה, ראה חיל האוויר במבצעי האוויר הצלחה גדולה. גם ב-2006 המשיכו שני הצדדים לטעון אחד כנגד השני, ללא דיון ותכנון משותף, עד כדי הובלת משימות כמעט באופן עצמאי.

בעיה נוספת שחיל האוויר לא הצליח להתנער ממנו הייתה תבנית פעולה של התקפות אוויריות מתוכננות מראש ומבוצעות בהצלחה רבה, כאשר ח"א אינו מנצל את הצלחתו הראשונית. כתוצאה מכך, מבצעי חיל האוויר בתקופה זו התאפיינו בירידה באפקטיביות.

הבעיה האחרונה, שאולי מאפיינת את האתגר של חיל האוויר עד היום, נוגעת ליכולת של חיל האוויר לזהות מטרות רלבנטיות, למרות ההתקדמות הרבה ביכולות התקיפה. בעיה זו עלתה עוד במהלך מבצע 'ענבי זעם' (1996) וגם בסבבים בעזה. בגיליון מס' 11-12 של "בין הקטבים", כתב העת של מרכז דדו, כתב האלוף קובי ברק: "אנו שיפרנו את דיוקי התקיפה שלנו מנקודות ציון בנות שמונה ספרות לנקודות ציון בנות עשר, שתים-עשרה, ארבע-עשרה ואף חמש-עשרה ספרות (ממד הגובה). האויב, לעומת זאת, מצליח בדרך כלל לחמוק מהמטרות הללו בטרם נתקפו. אנו משמידים נקודות ציון, אך מתקשים לפגוע באויב".

הספר "יישום הכוח האווירי" ככלל מהווה רפרנס שימושי לכמעט כל מבצעי האוויר שבוצעו ע"י שני חילות האוויר המובילים בעולם מאז שנות הארבעים. אבל הניתוח המשמעותי ביותר בספר נמצא בדברי הסיכום הקצרים של פרופסור אליוט כהן. הוא מזכיר את ההצלחות יוצאות הדופן של ישראל ושל ארה"ב בשבעים השנים האחרונות, הצלחות אשר נובעות לא מעט מהעליונות האווירית שלהן. אבל כהן מזהה גם את ההשלכות השליליות שבהצלחות אלה - עליונות אווירית יכולה להסתיר חסרונות רציניים בתחום הלוגיסטיקה והיכולות היבשתיות. יתר על כן הוא טוען, כי עליונות אווירית יכולה ליצור את הרושם המוטעה, כי ניתן לנצח בקלות מלחמות ולספק למקבלי ההחלטות את התירוצים להימנע מעבודה קשה ומהצורך בחשיבה אסטרטגית על יעדי המלחמה. הדבר דומה לחופ"ל בטירוונות שכולנו מכירים, שמציע אקמול ולהרבות בשתיית מים, ללא קשר לבעיה האמיתית. כהן גם מציין, כי העליונות האווירית של ישראל וארה"ב מעולם לא סיפקה את הניצחון המוחלט. ללא כוחות יבשה שמשלתים על שטח או לפחות איום מהימן בפלישה יבשתית, הצלחה טקטית באוויר לא הופכת להצלחה אסטרטגית. הוא טוען כי העליונות האווירית הישראלית והאמריקאית נכנסת כעת לתקופה שבה

תהיה מאתגרת יותר ויותר. הכטב"מים של חזבאללה והטילים של חמאס מובילים את ישראל לשוב ולהתבונן מעלה בעצבנות. טילי קרקע-קרקע מסין או מאיראן מאיימים על בסיסי האוויר האמריקאים. העליונות האווירית אמנם תישמר, אבל הגמוניה אווירית לא תהיה. העידן של "ההירות האווירית" נגמר, לטענת כהן. אנו נמצאים בתקופה שבה הדמוקרטיה המערבית הליברלית חייבות להמשיך ולפתח את חוד החנית הטכנולוגי ואת כוח האדם המתאים לעידן החדש.

השלכות לעתיד הכוח האווירי הישראלי

הערכים, הכלכלה והטכנולוגיה בדמוקרטיה המערבית אפשרו למדינות, כמו ארה"ב וישראל, להקים, לבנות ולתחזק חילות אוויר דומיננטיים, טייסים מיומנים ומערכות טכנולוגיות מתקדמות במימון ממשלתי מאסיבי - בהמשגה של הספר, הם הפכו ל-Aerospace Nations, לטוב ולרע. אבל אותן מדינות מערביות פיתחו מאפיין מסוים שזכה לתשומת ליבם של אויבנו, שמנסים לנצלו לטובתם. מנהיג המיליציות הסומלי, מוחמד פארה איידיד אמר לנציג אמריקאי: "אנחנו למדנו את וייטנאם ולבנון ויודעים איך להיפטר מהאמריקאים. אנו הורגים אותם כך שדעת הקהל תשים קץ למצב".¹⁰ סאדאם חוסיין התבטא ואמר, כי "הציבור שלכם אינו מסוגל לעכל עשרת אלפים הרוגים בקרב אחד" וסלובודן מילוסביץ' אמר, כי "נאט"ו לא מסוגלת להקריב חיי אדם על-מנת להביא לכניעתנו". שלושתם חשבו, כי הם מוגנים בזכות רגישות המערב לחיי אדם.

הם אמנם לא היו מוגנים, אבל הם צדקו שארה"ב ובעלי בריתה רגישים לקורבנות ומעדיפים מערכות אוויריות, שבהן הם בעלי עליונות מוחלטת.

אויבי ישראל הגיעו לאותה מסקנה. האסטרטגיה של מנהיג חזבאללה, חסן נאסראללה, בעימות עתידי עם ישראל, מתמקדת בגרימת נפגעים וזק אדיר בחזית ובעורף הישראלי.¹¹ אם ישראל תימנע מתמרון יבשתי ותסתמך על כוח אווירי בלבד, יעמידו אותה חמאס וחזבאללה בפני דילמה. הם יגרמו לזק רב בעורף הישראלי על-מנת לאלץ את ישראל לפעול מהאוויר, דבר שיוביל להרס ולהרג חפים מפשע ולביקורת בין-לאומית קשה.

באופן מסורתי, העליונות האווירית אפשרה לישראל ולארה"ב להילחם ברמה האסטרטגית, למשל, בדמות תקיפת מרכזי השליטה של האויב אשר נועדה להיות בעלת פוטנציאל אסטרטגי, בעוד האויב נלחם ברמה הטקטית.¹² ואולם כיום, חמאס וחזבאללה יכולים יותר ויותר לכוון לרמה האסטרטגית בעזרת מתקפה של טילים מדויקים במטרה לאלץ את ישראל להגיב בשורת תקיפות טקטיות מהאוויר וביבשה.

¹⁰ Daniel L. Byman & Matthew C. Waxman, "Kosovo and the Great Air Power Debate", 24(4) *INTL SECURITY* 5 (2000). https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/2255.

¹¹ רון בן ישי, "האסטרטגיה של חזבאללה: טילים על תל אביב, כיבוש הגליל", *YNET* (2/11/2013). <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4343662,00.html>

¹² Mellinger, 10 Propositions Regarding Air Power, p. 10.

בעומדה בפני אתגר זה, הרגישות הישראלית לתמרון יבשתי רב־נפגעים, הובילה לפיתוח תפיסות מבצעיות שפוגעות הן ביעילות הכוח האווירי והן בתמרון היבשתי. כוח אווירי מסוגל למלא תפקיד משמעותי בהבסת חמאס וחזבאללה, רק אם יופעל בתיאום עם יכולות נוספות.¹³ כוח אווירי ישפיע פחות כאשר הוא מופעל לבדו ונמדד באופן בינארי. במבצעי האכיפה של ישראל, עליה להפעיל את הכוח האווירי בסנכרון מלא עם אמצעי לחץ נוספים וכחלק ממערכה רב־ממדית.¹⁴

על ישראל לחזור ולבחון את עקרונות היסוד של הכוח האווירי והעליונות האווירית. עליה לברר איך תיראה עליונות אווירית בעתיד ולשם מה בדיוק היא קיימת? זה נחמד לטוס מעל שטח אויב "ולהפוך דלק מטוסים לרעש",¹⁵ אבל כיצד מסייעת העליונות האווירית הישראלית להביס את אסטרטגיית האויב? זו השאלה. לאחר שישראל תענה על שאלות אלה, היא תהיה זקוקה גם למנהיגות פוליטית שתספק לצבא יעדים ברורים, דבר שחסר בשימוש בכוח אווירי על־ידי Aerospace Nations. מנהיגות שאינה עושה שימוש בחיל האוויר רק כאמצעי להוכיח לציבור שמפעילים כוח, ללא בירור מעמיק לשם מה מופעל הכוח ומה רוצים להשיג. יעדים מדיניים, כמו "לצמצם או לפגוע בכוח האויב" או "לחזק את ההרתעה" הם סימנים של חוסר מועילות צבאית ושל היעדר יעדים ברורים. כוח אווירי נתפס לאחרונה יותר כמו רומנטיקה בעידן הטינדר, "סיפוק ללא התחייבויות", כדברי אליוט כהן.

ווינסטון צ'רצ'יל כתב כי "כוחו של חיל האוויר אדיר, כאשר אין דבר שעומד נגדו". אמירה נכונה. כוח אווירי לא יוביל לניצחון, אלא כאשר הוא ינוצל על־ידי מנהיגות מדינית בעלת חזון ורצון לנצח.

Byman, *ibid.* ¹³

Ibid. ¹⁴

Olsen, p. 128. ¹⁵

רשימת מקורות

- בן ישי, רון. "האסטרטגיה של חיזבאללה: טילים על תל אביב, כיבוש הגליל", *YNET* (2013).
- Byman, Daniel L. & Waxman Matthew C. "Kosovo and the Great Air Power Debate", *24(4) INTL SECURITY* 5 (2000).
- Douhet, Giulio. "Command of the Air", in *Command of the Air* (Washington: Office of Air Force History, 1983), p. 25.
-
- Mellinger, COL Phillip S. *10 Propositions Regarding Air Power* (Air Force History and Museums Program, 1995), p. 9.
-
- Olsen, John Andreas (ed.). *Airpower Applied: U.S., NATO, and Israeli Combat Experience*, (Annapolis: Naval Institute Press, 2017), p. 12.